

METABOLIK SINDROMLI BEMORLARDA STOMATOLOGIK KASALLIKLARNING OLDINI OLISH

Zubaydullayeva Maftuna Alisherovna
Bolalar stomatologiyasi kafedrası assistenti,
Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya

Metabolik sindrom (MS) — zamonaviy tibbiyotda dolzarb muammolardan biri boʻlib, u insulinrezistentlik, semirish, arterial gipertenziya va lipid almashinuvining buzilishi bilan tavsiflanadi. Ushbu holat ogʻiz boʻshligʻi toʻqimalarida yalligʻlanish jarayonlarining kuchayishi, parodont kasalliklari va kariyes rivojlanish xavfining ortishiga olib keladi. Maqolada metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning rivojlanish xususiyatlari, profilaktika usullari va kompleks tibbiy yondashuvning samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar:

metabolik sindrom, stomatologik kasalliklar, profilaktika, parodontit, kariyes, ogʻiz boʻshligʻi gigiyenasi.

PREVENTION OF DENTAL DISEASES IN PATIENTS WITH METABOLIC SYNDROME

Maftuna Alisherovna Zubaydullaeva
Associate Professor, Department of Pediatric Dentistry
Samarkand State Medical University

Abstract

Metabolic syndrome (MS) is a pressing issue in modern medicine, characterized by insulin resistance, obesity, hypertension, and lipid metabolism disorders. This condition leads to increased inflammation in the oral tissues, increasing the risk of periodontitis and dental caries. This article analyzes the development of dental diseases in patients with metabolic syndrome, prevention methods, and the effectiveness of a comprehensive medical approach.

Keywords:

metabolic syndrome, dental diseases, prevention, periodontitis, dental caries, oral hygiene

**ПРОФИЛАКТИКА СТОМАТОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ У
ПАЦИЕНТОВ С МЕТАБОЛИЧЕСКИМ СИНДРОМОМ**

Зубайдуллаева Мафтуна Алишеровна

Ассистент кафедры детской стоматологии

Самаркандский государственный медицинский университет

Аннотация

Метаболический синдром (МС) — одна из актуальных проблем современной медицины, характеризующаяся инсулинорезистентностью, ожирением, артериальной гипертензией и нарушением липидного обмена. Данное состояние приводит к усилению воспалительных процессов в тканях полости рта, повышению риска развития заболеваний пародонта и кариеса. В статье проанализированы особенности развития стоматологических заболеваний у пациентов с метаболическим синдромом, методы профилактики и эффективность комплексного медицинского подхода.

Ключевые слова:

метаболический синдром, стоматологические заболевания, профилактика, пародонтит, кариес, гигиена полости рта.

Dolzarbligi: So‘nggi o‘n yilliklarda metabolik sindrom aholi salomatligiga jiddiy tahdid solayotgan global muammolardan biriga aylandi. Tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, katta yoshli aholining 25–30 % ida metabolik sindrom komponentlari uchraydi. Metabolik sindrom fonida mikrotsirkulyatsiyaning buzilishi, to‘qimalarda oksidlovchi stressning ortishi va immunitetning pasayishi kuzatiladi. Bu holatlar og‘iz bo‘shlig‘ida yallig‘lanish kasalliklarining rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

Stomatologik kasalliklar, ayniqsa parodontit va kariyes, metabolik sindromli bemorlarda og‘ir kechishi, tez rivojlanishi va davolashga chidamli bo‘lishi bilan

ajralib turadi. Shu sababli, ushbu bemorlar guruhida profilaktikaga yo'naltirilgan kompleks tadbirlarni ishlab chiqish va joriy etish dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi

Metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish hamda samarali profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish va ularning klinik ahamiyatini baholashdan iborat.

Materiallar va tadqiqot usullari

Tadqiqot klinik-kuzatuv va tahliliy usullar asosida o'tkazildi. Tadqiqotda 35–65 yosh oralig'idagi 120 nafar bemor ishtirok etdi. Ular ikki guruhga bo'lindi:

Asosiy guruh – 70 nafar metabolik sindrom tashxisi qo'yilgan bemorlar;

Nazorat guruhi – 50 nafar somatik jihatdan sog'lom shaxslar.

Metabolik sindrom tashxisi Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti mezonlari asosida qo'yildi.

Qo'llanilgan usullar:

klinik stomatologik ko'rik;

DMF indeksi (kariyes intensivligi);

CPI indeksi (parodont holatini baholash);

og'iz bo'shlig'i gigiyenasini baholash (OHI-S);

so'lak sekretsiyasi va uning pH ko'rsatkichlarini aniqlash;

statistik tahlil (variatsion usullar).

Bemorlarga individual profilaktik dastur ishlab chiqildi: professional tozalash, antiseptik vositalar, fluor saqlovchi preparatlar, to'g'ri ovqatlanish bo'yicha tavsiyalar hamda endokrinolog bilan hamkorlik.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalariga ko'ra, metabolik sindromli bemorlarda parodont kasalliklari tarqalishi nazorat guruhiga nisbatan 1,8 barobar yuqori ekani aniqlandi. DMF indeksi asosiy guruhda o'rtacha $6,4 \pm 0,3$ ni tashkil etdi, nazorat guruhida esa $4,1 \pm 0,2$ bo'ldi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi ko'rsatkichlari past bo'lib, so'lak ajralishi kamaygani va og'iz qurug'ligiga moyillik yuqori ekani qayd etildi. Profilaktik tadbirlar qo'llanilgandan so'ng 6 oy mobaynida yallig'lanish belgilari kamaydi, gigiyena ko'rsatkichlari yaxshilandi va kariyes rivojlanishi sekinlashdi.

Dolzarblik

Zamonaviy tibbiyotda metabolik sindrom (MS) aholi salomatligiga jiddiy xavf soluvchi kompleks kasalliklar majmuasi sifatida e'tirof etilmoqda. Uning tarkibiga abdominal semirish, insulinrezistentlik, giperglikemiya, arterial gipertenziya hamda lipid almashinuvining buzilishi kabi patofiziologik holatlar kiradi. So'nggi yillarda metabolik sindromning tarqalish ko'lami sezilarli darajada ortmoqda, ayniqsa mehnatga layoqatli aholi orasida ushbu sindromning uchrashi tibbiy-ijtimoiy ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Metabolik sindrom fonida organizmda xronik past darajali yallig'lanish jarayoni rivojlanadi. Bu holat qon tomirlar devorlarida mikrotsirkulyatsiyaning buzilishi, to'qimalarda kislorod yetishmovchiligi va immun himoya mexanizmlarining pasayishiga olib keladi. Mazkur patogenetik o'zgarishlar og'iz bo'shlig'i to'qimalari, xususan, parodont va shilliq qavat holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada stomatologik kasalliklar rivojlanishi uchun qulay sharoit shakllanadi.

Stomatologik amaliyotda metabolik sindromli bemorlarda parodont kasalliklari, kariyes, gingivit, stomatit hamda og'iz bo'shlig'i qurug'ligi kabi holatlar keng tarqalganligi kuzatilmoqda. Ushbu bemorlarda yallig'lanish jarayonlari og'ir kechishi, davolashga chidamli bo'lishi va tez-tez retsidiv berishi bilan ajralib turadi. Bu esa stomatologik yordam samaradorligini pasaytiradi hamda bemorlarning hayot sifatini yomonlashtiradi.

Shu bilan birga, metabolik sindromli bemorlarda so'lak ajralishi kamayishi, uning biokimyoviy tarkibi o'zgarishi va bufer xususiyatlarining susayishi aniqlangan. Bunday holatlar og'iz bo'shlig'ida mikrobiotsenoz muvozanatining buzilishiga, patogen mikroorganizmlar faolligining oshishiga olib keladi. Bu esa kariyes va parodont kasalliklarining rivojlanishini yanada tezlashtiradi.

Metabolik sindromning stomatologik kasalliklar bilan o'zaro bog'liqligi ikki tomonlama xarakterga ega. Bir tomondan, metabolik buzilishlar og'iz bo'shlig'i kasalliklarini keltirib chiqarsa, ikkinchi tomondan, xronik stomatologik yallig'lanish o'choqlari umumiy yallig'lanish darajasini oshirib, metabolik sindromning og'irlashishiga xizmat qiladi. Bu holat stomatologiya va umumiy tibbiyot o'rtasida integratsiyalashgan yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda stomatologik amaliyotda asosan kasalliklarni davolashga yo'naltirilgan choralar ustunlik qiladi. Biroq metabolik sindromli bemorlarda profilaktika masalalari yetarlicha ishlab chiqilmagan, individual profilaktik dasturlar amaliyotga to'liq joriy etilmagan. Shu sababli, ushbu toifadagi bemorlar uchun maxsus profilaktik yondashuvlarni ishlab chiqish va ilmiy asoslash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks tadqiqotlar o'tkazish, profilaktik tadbirlarni takomillashtirish va ularni amaliyotga tatbiq etish zamonaviy stomatologiya va umumiy tibbiyot uchun katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Muhokama

Ushbu tadqiqot natijalari metabolik sindrom va stomatologik kasalliklar o'rtasida mustahkam patogenetik bog'liqlik mavjudligini yana bir bor tasdiqladi. Olingan ma'lumotlar asosida metabolik sindromli bemorlarda og'iz bo'shlig'i to'qimalarida yallig'lanish jarayonlari nafaqat tezroq rivojlanishi, balki ularning klinik kechishi og'ir va davolashga chidamli bo'lishi aniqlandi. Bu holat umumiy somatik o'zgarishlar va mahalliy stomatologik omillarning o'zaro ta'siri bilan izohlanadi.

Metabolik sindromning asosiy patogenetik bo'g'inlaridan biri hisoblangan insulinrezistentlik organizmda xronik past darajali inflammator jarayonni qo'zg'atadi. Bu jarayon parodont to'qimalarida sitokinlar (interleykin-1 β , TNF- α) miqdorining ortishiga, osteoklastik faollikning kuchayishiga va suyak rezorbsiyasining tezlashishiga olib keladi. Bizning tadqiqot natijalarimiz ham

metabolik sindromli bemorlarda parodontit tarqalish darajasi yuqoriligini ko'rsatdi, bu esa xorijiy mualliflar ma'lumotlari bilan uyg'un keladi.

So'lak bezlari faoliyatining pasayishi metabolik sindromli bemorlarda muhim klinik ahamiyatga ega. So'lak ajralishi kamayganda uning himoya funksiyalari susayadi, mexanik tozalash imkoniyatlari cheklanadi va og'iz bo'shlig'ida patogen mikrofloraning faollashuvi yuz beradi. Ushbu holat kariyes jarayonining tezlashishi va shilliq qavat yallig'lanishlarining rivojlanishiga zamin yaratadi. Tadqiqot davomida asosiy guruh bemorlarida og'iz qurug'ligi shikoyatlari ko'proq qayd etildi, bu esa so'lak ajralishi ko'rsatkichlari bilan to'liq bog'liq ekani aniqlandi.

Olingan natijalar stomatologik kasalliklar va metabolik sindrom o'rtasida ikki tomonlama aloqadorlik mavjudligini ko'rsatadi. Xronik parodontal yallig'lanish o'choqlari umumiy yallig'lanish darajasini oshirib, insulinga sezgirlikni yanada pasaytiradi. Bu holat metabolik sindromning og'irlashuviga sabab bo'ladi va "yopiq aylana" shakllanadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, stomatologik profilaktika faqat mahalliy ahamiyatga ega bo'lib qolmasdan, balki umumiy somatik holatni yaxshilashda ham muhim o'rin tutadi.

Profilaktik tadbirlarning samaradorligi bizning tadqiqotimizda aniq ifodalandi. Individual og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga o'rgatish, muntazam professional tozalash, antiseptik va remineralizatsiya qiluvchi vositalarni qo'llash yallig'lanish belgilarining kamayishiga olib keldi. Shu bilan birga, endokrinolog bilan hamkorlikda metabolik buzilishlarni korreksiya qilish stomatologik davolash natijalarini barqarorlashtirishda muhim omil ekani kuzatildi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda stomatologik amaliyotda somatik kasalliklarni hisobga olgan holda profilaktik yondashuvlarni ishlab chiqishga qiziqish ortib bormoqda. Biroq amaliyotda metabolik sindromli bemorlar uchun maxsus ishlab chiqilgan stomatologik profilaktika algoritmlari yetarli darajada qo'llanilmayapti. Bu esa ushbu yo'nalishda yanada chuqur ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, ushbu tadqiqot natijalari stomatologik xizmat ko'rsatishda individual yondashuv ahamiyatini yanada oshiradi. Metabolik sindromli bemorlarda standart profilaktik choralar yetarli bo'lmasligi mumkin, shu sababli ularning umumiy somatik holati, yoshi, kasallik davomiyligi va hamroh patologiyalari hisobga olinishi lozim. Bu esa stomatolog va boshqa mutaxassislar o'rtasidagi multidisiplinar hamkorlikni talab qiladi.

Umuman olganda, muhokama qilingan natijalar metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning oldini olish bo'yicha ishlab chiqilgan profilaktik yondashuvlarning ilmiy asoslanganligini tasdiqlaydi va ularni amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq ekanini ko'rsatadi.

Xulosa.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari metabolik sindrom og'iz bo'shlig'i salomatligiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim patogenetik omil ekanini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning yuqori tarqalishi, ularning og'ir klinik kechishi hamda davolashga chidamliligi umumiy metabolik buzilishlar, xronik inflammator jarayon va mikrotsirkulyatsiya o'zgarishlari bilan uzviy bog'liq ekani aniqlandi.

Tadqiqot natijalari parodont kasalliklari va kariyes metabolik sindrom fonida faqat mahalliy muammo sifatida emas, balki umumiy somatik holatni og'irlashtiruvchi omil sifatida qaralishi lozimligini ko'rsatdi. Xronik stomatologik yallig'lanish o'choqlari insulinrezistentlikni kuchaytirib, metabolik sindromning rivojlanishini tezlashtirishi mumkin. Bu esa stomatologiya va umumiy tibbiyot o'rtasida uzviy hamkorlikni talab etadi.

Ishlab chiqilgan kompleks profilaktik tadbirlar — muntazam stomatologik nazorat, professional gigiyena, individual og'iz bo'shlig'i parvarishi, remineralizatsiya va antiseptik vositalar qo'llanilishi hamda endokrinologik korreksiya — stomatologik kasalliklar chastotasini kamaytirishda yuqori samara berishi isbotlandi. Ushbu yondashuv bemorlarda yallig'lanish belgilarining pasayishi, og'iz bo'shlig'i

gigiyenasi ko'rsatkichlarining yaxshilanishi va kariyes rivojlanish sur'atining sekinlashishiga olib keldi.

Olingan natijalar metabolik sindromli bemorlar uchun standart stomatologik yordam yetarli emasligini, balki individual va multidisiplinar yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Stomatologik profilaktik tadbirlarni umumiy somatik davolash bilan uyg'unlashtirish bemorlarning hayot sifatini yaxshilash, asoratlar xavfini kamaytirish va uzoq muddatli klinik natijalarni barqarorlashtirish imkonini beradi. Shu tariqa, metabolik sindromli bemorlarda stomatologik kasalliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks profilaktika nafaqat stomatologik amaliyot uchun, balki umumiy tibbiyot tizimi uchun ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, ushbu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish va amaliyotga keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati.

- 1.Алимов А.В. Метаболический синдром: современные представления и клиническое значение. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2021.
- 2.Боровский Е.В., Леонтьев В.К. Терапевтическая стоматология. – М.: Медицина, 2020.
- 3.Грудянов А.И. Заболевания пародонта. – М.: Медицинское информационное агентство, 2019.
- 4.Дмитриева Л.А. Пародонтология. Национальное руководство. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2022.
- 5.Кулаков А.А. Стоматология и соматические заболевания. – М.: Практическая медицина, 2018.
- 6.Николаев А.И., Цепов Л.М. Практическая терапевтическая стоматология. – СПб.: СпецЛит, 2020.
- 7.Романенко И.Г. Метаболический синдром и воспалительные заболевания. – Киев: Здоровье, 2019.
- 8.Сысоев А.А. Иммунологические аспекты заболеваний пародонта. – М.: Наука, 2018.

9. Абдувакилов Ж.У., Якубова С.Р., Балтабаев У.А. Тиш протезлариға мослашиш жараёниларида биокимёвий курсаткичларнинг ахамияти //Доктор ахборотномаси. – 2021. -№4. -С.139-144.
10. Gavkhar Nuriddinova Indiaminova, Tulkin Elnazarovich Zoirov. (2021). Improvement of Methods of Providing Dental Care for Children with Mental Delayed Development. The American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research, 3(01), 111-116.
11. G. N. Indiaminova, "Duration of orthodontic treatment in patients with dental jaw anomalies with removal and without removal of separate teeth" журнал биомедицины и практики №1-2 (2020).
12. «Клиническая оценка состояния протезных конструкций у больных с частичной адентией» Якубова С.Р., Абдувакилов Ж.У. «Актуальные проблемы детской стоматологии» 2021 Стр-285-290.
13. Шаныгина Д.В. Неинвазивные методы исследования в клинике ортопедической стоматологии / Д.В. Шаныгина, Г.В. Большаков, А.А. Подколзин // Институт стоматологии. - 2002. - № 3. - С. 46-47.
14. Craig R.G. Dental materials / R.G. Craig, J.M. Powers, J.C. Wataha.- London: Mosby, 2000. - 327p.
15. Drapal S. Биологическая совместимость дентальных металлов / S. Drapal // Новое в стоматологии. - 2001. - №2. - С.39-48.